

Nr 52

Utlåtande i anledning av väckta motioner dels om åtgärder mot kriminaliteten och dels angående miljöförändringars inverkan på kriminaliteten bland de lägsta åldersgrupperna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 355 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 415 av herr *Nelander m. fl.* förelås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa,

A. om samordnande åtgärder för ungdomens undervisning om lagar, brott och brottspåföljder i samverkan främst mellan skola och polis,

B. om undersökning av möjligheterna att i större utsträckning engagera ungdomsorganisationerna i det brottsförebyggande arbetet,

C. om förslag till officiellt, plastinbakat legitimationskort att företes vid utkvitterande av penningmedel å post- och bankinrättningar etc. för att minska det stora antalet check- och postbedrägerier,

D. om anordnande av en rekryteringskampanj för att få flera frivilliga övervakare till sociala eftervårdsfall,

E. om förslag till bättre avvänjnings- och vårdåtgärder för narkotikamissbrukare,

F. om utredning i syfte att för de eftervårdsfall av olika kategorier, som särskilt söker sig till storstadsområdena, skapa ökade förutsättningar när det gäller bostad och arbete i ur social synpunkt lämpliga miljöer.

I de likaledes till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 33 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Eric Carlsson* samt II: 41 av herr *Hamrin* i Jönköping hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande frågan, huruvida vissa pågående miljöförändringar påverkar utveckling av kriminalitet bland de lägsta åldersgrupperna och vilka åtgärder som från samhällets sida kan vidtagas.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

I motionerna I: 355 och II: 415 framhålles, att många åtgärder är på gång, men att läget är oroande, vilket framgår av den ökade brottsligheten, särskilt bland ungdom, och den låga uppklaringsprocenten.

Så många ungdomar som möjligt bör meddelas en grundläggande kännedom om hur de bör leva och handla i samhället, vilket bör kunna ske genom undervisning i skolorna om lagar och brott med polismän som lärare.

Skolöverstyrelsen bör svara för samordningen. De ungdomsvårdande myndigheterna borde kunna engagera ungdomsföreningarna när det gäller att ta hand om »ungdom på glid». Statens ungdomsråd bör därvid inkopplas. Särskilt check- och postbedrägerierna har ökat kraftigt. I många fall borde de kunna förhindras om en säker legitimationshandling funnes. Kungl. Maj:t bör framlägga förslag om ett plastinbakat identitetskort. Övervakare bör utbildas, och för att göra uppdraget mera lockande bör beskattningen av arvodena lättas genom avdrag i deklarationen. En rekryteringskampanj för att få fram flera frivilliga övervakare bör anordnas. Användningen av olika slags narkotika har de senare åren kraftigt ökat. För att få tillgång till narkotika begås apoteksinbrott och smugglingen ökar. Vårdmöjligheterna för narkomaner är ytterst otillfredsställande. De måste förbättras och kriminalpolisen förstärkas. En mängd asociala element söker sig till städerna, framför allt Stockholm. Man kan fråga sig om det icke vore möjligt att motverka denna inflyttning. Det borde vara möjligt att omhändertaga och hemsända inflyttande alkoholmissbrukare, narkomaner och prostituerade.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 415.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från arbetsmarknadsstyrelsen, fängvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och statspolisintendenten.

De inkomna yttrandena har som bilagor fogats till detta utlåtande.

I motionerna I: 33 och II: 41 anföres, att den ökande brottsligheten är ett av våra allvarligaste samhällsproblem och att en av de viktigaste uppgifterna är att klarlägga orsakerna till ökningen. Åldersgruppen 15—17 år visar den största brottsligheten och den största ökningen. Ju yngre en person är vid det första brottets begående desto större är risken för återfall.

Det finns anledning antaga, att nya förhållanden i samhällslivet verkar brottslighetsstimulerande på unga människor. Man talar dessutom om att vi befinner oss i en uppfostringskris. Stora skolklasser och brist på kompetenta lärare bidrar säkert till att skolan ej kan fullgöra sin fostrande gärning. Television och film har en stigande betydelse för formande av de ungas beteende. Det behövs därför vetenskaplig forskning angående t. ex. frågan om skildring av våldsmentalitet kan stimulera till brottsligt handlande. Eftersom ungdomsbrottslighetens utveckling är olika i vårt land och våra nordiska grannländer bör ett jämförande studium ske.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 33.

Utskottet

I motionerna I: 355 och II: 415 uttryckes djup oro för den utveckling ungdomskriminaliteten visat under senare år. I motionsyrkandet föreslås i ett antal punkter (A—F) åtgärder på olika områden syftande till att hejda

denna utveckling. Förslagen avser undervisningen om lagar, brott och brottspåföljder, ungdomsorganisationernas medverkan i det brottsförebyggande arbetet, åtgärder för att minska post- och checkbedrägerierna, en rekryteringskampanj för värvning av övervakare, avvänjnings- och vårdåtgärder för narkotikamissbrukare samt vissa spörsmål angående lämplig miljö för eftervårdsfallen.

I motionerna I: 33 och II: 41 hemställs, likaledes med hänvisning till utvecklingen inom ungdomskriminaliteten, om en utredning av frågan om vissa pågående miljöförändringars betydelse för kriminaliteten bland de lägsta åldersgrupperna.

Utskottet vill till en början framhålla att vi nu står inför förverkligande av beslutade, omfattande nydaningar inom kriminalvården. Utskottet åsyr härmed närmast de delvis nya riktlinjer för kriminalpolitiken som brottsbalken, vilken träder i kraft den 1 januari 1965, innebär. Det borde icke vara påkallat att här gå närmare in på de olika, allmänt kända enskildheterna i den nya lagstiftningen, som bl. a. upptager en i vissa avseenden helt ny reaktionsform, skyddstillsyn. Den nya lagstiftningen ger domstolarna vidgade möjligheter att döma till s. k. frivård. För att frivården skall kunna fylla sitt syfte kräves en effektiv övervakningsorganisation, och de härmed sammanhängande spörsmålen röner också stor uppmärksamhet. Vad anstaltsvården beträffar är en väsentlig riktpunkt för den nya ordningen att internerna genom att beredas regelbundet arbete på ett sätt som så mycket som möjligt liknar förhållandena ute i arbetslivet skall få ökade möjligheter att klara utslussningen i samhället. Ett försök förberedes, som innebär att internerna för sitt arbete skall erhålla avtalsenlig lön samtidigt som det kräves av dem att de i vanlig ordning fullgör försörjnings- och skatteplikt m. m. Vidare lägges stor vikt vid en effektiv eftervård som främst syftar till att bereda de frivivna arbete och bostad.

Enligt utskottets mening torde det finnas goda skäl att till den nya ordningen knyta förhoppningen att den skall bli ett stöd för strävandena att motverka brott och återfall i brott. Härför fordras emellertid att den erhåller goda resurser.

Utskottet vill i sammanhanget också erinra om den omorganisation av polisväsendet som nyligen skett. Enligt vad utskottet erfarit är man i ledningen för organisationen inriktad på särskilda åtgärder i fråga om polisens medverkan i det brottsförebyggande arbetet, och man har tagit vissa initiativ i sådant syfte. Med hänsyn till att organisationen tillkommit för mycket kort tid sedan kan några närmare uppgifter härom dock icke lämnas nu.

Utskottet avser att i den följande framställningen i anslutning till olika i motionsyrkandena framförda förslag ytterligare beröra vissa detaljer i den nya ordningen och vissa åtgärder som i en eller annan form aktualiserats i samband med dess genomförande.

I det ovannämnda med A betecknade motionsyrkandet hemställas om samordnande åtgärder för ungdomens undervisning om lagar, brott och brottspåföljder i samverkan främst mellan skola och polis. Utskottet får i denna fråga hänvisa till den redogörelse för vidtagna åtgärder som lämnats i skolöverstyrelsens yttrande. Av redogörelsen framgår att behovet av sådana åtgärder uppmärksammas i styrelsens anvisningar samt i kurs- och läroplaner. Anställandet av skolkuratorer synes också väl ägnat att tillgodose ifrågavarande syfte. Vad särskilt gäller de i motionerna påtalade butiksstölderna må erinras om att styrelsen samarbetat med en för denna fråga särskilt tillsatt arbetsgrupp inom den enskilda handeln. Detta har bl. a. resulterat i att överstyrelsen tillställt skolmyndigheterna ett cirkulär med erinran om skolans möjligheter att aktivt medverka i det brottsförebyggande arbetet framför allt genom att ge eleverna information beträffande butiksstölderna.

Såvitt utskottet kunnat bedöma får de sålunda vidtagna åtgärderna, såsom skolöverstyrelsen framhållit, anses innebära, att motionärernas önskemål i denna del redan är i stor utsträckning tillgodosedda. Utskottet finner icke anledning att f. n. förorda några ytterligare åtgärder i denna fråga.

Under punkten B i motionsyrkandet begäres en undersökning av möjligheterna att i större utsträckning engagera ungdomsorganisationerna i det brottsförebyggande arbetet. Utskottet får i denna fråga anföra att en arbetsgrupp inom statens ungdomsråd i slutet av år 1962 framlagt en utredning med titeln »Ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen». I utredningen föreslås en rad åtgärder som ungdomsorganisationerna själva eller i samarbete med andra bör kunna vidtaga. Bland förslagen kan nämnas en allmän upplysningsverksamhet om anpassningsproblemen, en effektiviserad anslagsgivning till ungdomsorganisationerna, åtgärder för att i en tidigare planlagd upplysningsverksamhet för ökat föräldraansvar särskilt söka nå föräldrar som har barn med anpassningssvårigheter, viss försöksverksamhet för utbildning av ledare, åtgärder för att åstadkomma ett intimt och kontinuerligt samarbete mellan ungdomsorganisationerna och föräldrar, skola, barnavård, nykterhetsvård och polisiära organ för att förebygga missanpassning och tillrättaföra missanpassad ungdom. Ett av de i detta sammanhang särskilt nämnda syftena är att skapa ökat intresse bland ledare och medlemmar i organisationerna för övervakaruppdrag. Undersökningen har remissbehandlats och materialet bearbetas f. n. inom ungdomsrådet. Det kan i detta sammanhang erinras om att andra lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 58 till förra årets riksdag angående bl. a. den s. k. raggarpargrafen uttalat, att det syntes nödvändigt att förhindra att nya grupper av ungdomar dras in i de s. k. raggargängen och andra olämpliga miljöer och att i sådant syfte även de möjligheter som ungdomsorganisationerna erbjuder borde utnyttjas. Ungdomsrådet har mot bakgrunden av bl. a. detta riksdagens uttalande i sina anslagsäskanden för nästa budgetår hemställt om viss anslagsökning. Ung-

domsorganisationernas roll i detta sammanhang lär också komma att beröras i det betänkande som utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten avser att avlämna i början av december.

Såvitt utskottet kunnat bedöma är frågan om ungdomsorganisationernas engagemang i det brottsförebyggande arbetet redan i hög grad uppmärksammat. Utskottet kan i detta läge icke finna att tillräckliga skäl föreligger för den i motionerna föreslagna undersökningen av hithörande spörsmål.

Under punkten C hemställas att förslag gives till officiellt, plastinbakat legitimationskort för att motverka check- och postbedrägerierna.

Den starka ökning av checkbedrägeribrotten som skett under senare tid till följd inte minst av utbredningen av checklönesystemet utgör även enligt utskottets mening ett allvarligt problem. Olika omständigheter, bl. a. bankernas lördagsstängning, gör det också ofta svårt för affärerna att vidtaga nödiga kontrollåtgärder. Posten och bankerna har naturligen ett stort intresse av att åtgärder vidtages som kan bidra till att stävja brottslighet av denna art. Härvid är självfallet sättet för legitimation av vikt, även om det, enligt vad utskottet erfarit, icke anses vara ensamt avgörande. Det av motionärerna särskilt omnämnda systemet med plastbehandlade legitimationskort torde visserligen inte innebära någon hundraprocentig säkerhet mot förfalskning av korten — någon sådan säkerhet anses f. ö. på fackmannahåll icke vara möjlig att uppnå. Det är dock prövat och anses fylla högt ställda anspråk. Det må här anmärkas att i stället för den av motionärerna nämnda metoden med plastinbakning av korten numera användes ett system med ingjutning av korten i plast, vilken metod lär vara den förra överlägsen från säkerhetssynpunkt. Sedan bankerna för omkring ett år sedan införde dylika kort har de fått en allt vidare användning. För närvarande är cirka 150 000 kort i bruk och antalet växer oavbrutet.

Utskottet vill ifrågasätta om icke frågan om sättet för legitimation är en angelägenhet som i första hand ankommer på penninginstituten själva att handha i eget intresse. Det må i sammanhanget vidare framhållas att brottsligheten på området självfallet icke endast utgöres av förfalskning av legitimationskort utan även av den grava kriminalitet som ligger i utnyttjandet av stulna eller upphittade checkhäften eller legitimationskort. I syfte att effektivisera uppdagandet och förebyggandet av bedrägliga förfaranden över huvud taget har även åtgärder som icke direkt berör legitimationskortens beskaffenhet ansetts vara betydelsefulla. I sådant avseende kan nämnas exempelvis rapporteringssystemet bankerna sinsemellan och mellan dem och polisen, vilket på sista tiden lär ha avsevärt effektiviserats. Det har vidare uppgivits att bankerna vidtagit andra åtgärder för kontroll, som av naturliga skäl icke ansetts böra avslöjas. Det må också framhållas, att ett ytterligare samarbete mellan polisen och bankerna lär komma till stånd. Det lär således planeras att bilda en särskild arbetsgrupp för behandling av såväl legitimationsproblemen som andra spörsmål på detta område.

Utskottet vill också erinra om att Bankföreningen i skrivelse till Konung-

en hemställt om viss ändring av 74 § checklagen. Förslaget, som är under prövning, innebär bl. a. att vissa ökade möjligheter skulle öppnas för beivrande av checkbedrägerier.

Utskottet finner med hänsyn till det anförda icke tillräckliga skäl föreliggande att förorda motionärernas förslag i det under C framställda yrkandet.

Under punkten D i motionsyrkandet hemställs om anordnande av en rekryteringskampanj för att få fler frivilliga övervakare till sociala eftervårdsfall.

Utvecklingen av kriminaliteten och den förskjutning av tyngdpunkten i reaktionssystemet från anstaltsvård till frivård som inträtt — en utveckling som accentueras genom införandet av den nya brottsbalken — medför att behovet av arbetskraft för övervaknings- och tillsynsuppdrag ökar. De härmed sammanhängande problemen har ingående behandlats i kriminalvårdsstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1965/66. Styrelsen framhåller bl. a. att det med hänsyn till den utveckling som kan förutses utan överdrift kan hävdas att en rekrytering av övervakare i tillfredsställande omfattning på frivillighetens grund alltfört utgör en förutsättning för att kriminalvård i anstalt skall kunna utbytas mot vård i frihet. Det totala antalet övervakare och tillsynsmän var år 1963 10 005, vilka hade hand om sammanlagt 17 342 övervaknings- och tillsynsfall. Omkring 70 procent av fallen omhänderhades av lekmän. Styrelsen betonar också vikten av ett breddat rekryteringsunderlag för övervakningsuppdragen, som bl. a. erbjuder möjlighet till urval. Kravet att en övervakare skall vara väl kvalificerad för sitt uppdrag bör icke eftersättas. En effektiv stimulans för rekryteringen skulle enligt styrelsens mening vara att övervakararvodena väsentligt höjdes. Styrelsen utvecklar närmare denna tanke och hemställer om en utredning beträffande arvodesbeloppens storlek.

Utskottet finner för egen del motionärernas uppfattning om vikten av de frivilliga övervakarnas insatser väl motiverad bl. a. mot bakgrunden av vad ovan anförts men känner tveksamhet inför förslaget om en rekryteringskampanj. Av vad den för övervakarorganisationen närmast ansvariga myndigheten, kriminalvårdsstyrelsen, anfört framgår, att svårigheterna på detta område icke torde bero på att övervakningsverksamheten och dess behov skulle vara för litet kända bland de grupper från vilka lämpliga övervakare kan tänkas bli rekryterade. Besvärligheterna synes vara av annan art, och utskottet finner Kungl. Maj:ts ställningstagande till styrelsens ovan nämnda hemställan om en utredning böra avvaktas innan ytterligare åtgärder ifrågasätts. I detta sammanhang må också erinras om vad ovan anförts beträffande försöken att inom ungdomsorganisationerna skapa ökat intresse för övervakningsuppdrag.

Under punkten E i motionsyrkandet hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till bättre avvänjnings- och vårdåtgärder för narkotikamissbrukare.

Motionärerna anför bl. a. att vårdmöjligheterna för narkomaner är ytterst otillfredsställande och att först när en narkoman kommit i så dålig kondition och så ur balans att läkaren finner vårdbehovet trängande vård enligt sinnessjuklagen kan beredas på sinnessjukhus.

Utskottet vill först erinra om att frågan om behovet av vård av narkomaner vid olika tillfällen behandlats i riksdagen. Sålunda uttalade bl. a. chefen för inrikesdepartementet i ett interpellationssvar vid 1960 års höstriksdag att en adekvat anstaltsvård endast torde kunna givas på mentalsjukhus eller psykiatrisk lasarettsklinik. Eftersom frågan om förutsättningarna för intagning på mentalsjukhus prövades av sinnessjuklagstiftningskommittén, borde resultatet av dess arbete avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtogs. Vid 1962 års riksdag väcktes motioner om en utredning av de medicinska och juridiska problemen rörande behandling av narkomaner. Andra lagutskottet föreslog i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1962:43) över motionerna att dessa skulle överlämnas till förenämnda kommitté för att beaktas vid dess fortsatta utredningsarbete.

Kommittén har helt nyligen avgivit sitt betänkande, *Mentalsjukvårdslag* (SOU 1964:40). I betänkandet behandlas ingående olika med narkomani-företeelser sammanhängande problem. Kommittén betonar starkt vikten av effektiva behandlingsformer och en god förebyggande verksamhet för att bekämpa narkomani och narkotikamissbruk och påtalar föreliggande brister i dessa hänseenden. Kommittén framhåller också angelägenheten av att en ny lag angående vård på mentalsjukhus icke är sådan, att den lägger hinder i vägen för en utveckling av vård och behandling inom sjukvården av narkomaner och narkotikamissbrukare.

Det torde icke finnas anledning att i detta skede gå närmare in på detaljerna i kommitténs lagförslag. Det kan allmänt sägas att det innebär i vissa avseenden ökade möjligheter för intagning av narkomaner och narkotikamissbrukare för vård på mentalsjukhus. Frågorna härom och om de spörsmål i övrigt som berörts i kommitténs ovan refererade uttalande kan förväntas bli ytterligare belysta vid remissbehandlingen av förslaget.

Utskottet anser motionärernas oro inför den ökande omfattningen av narkotikamissbruk väl befogad, och det är enligt utskottets mening en angelägen uppgift för samhället att lämna effektiv vård och att uppspara och omhändertaga narkomaner. I detta sammanhang måste också de särskilda svårigheter uppmärksammas som följer av att narkomaner ofta finns inom klientelet på olika vårdanstalter. Det förslag som nu framlagts synes emellertid utskottet vara av grundläggande betydelse för frågorna om avvänjnings- och vårdåtgärder. Den fortsatta behandlingen av förslaget bör därför avvaktas innan ytterligare åtgärder i den i motionsyrkandet åsyftade riktningen ifrågasätts.

Under punkten F i motionsyrkandet begäres en utredning i syfte att för de eftervårdsfall, som särskilt söker sig till storstadsområdena, skapa ökade

förutsättningar när det gäller bostad och arbete i från social synpunkt lämpliga miljöer. Frågor om miljön, ehuru i en vidare mening, upptages också i de likalydande motionerna I: 33 och II: 41, som avser miljöförändringarnas inverkan på kriminaliteten bland de lägsta åldersgrupperna.

Ordnandet av lämplig bostad och lämpligt arbete är ofta av avgörande betydelse för framgången i försöken att återanpassa eftervårdsfall till ett normalt samhällsliv. Arbetsmarknads- och kriminalvårdsorganen m. fl. myndigheter söker också att tillgodose dessa behov och har därvid även beaktat behovet av övergångsanordningar mellan anstaltsvården och klienternas återinträde på den öppna arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsen har sålunda i samarbete med företrädare för respektive vårdområden anordnat beredskapsarbeten för nykterhetsvårdens, ungdomsvårdens och kriminalvårdens klientel. Under senaste tid har vidare inom arbetsförmedlingarna avdelats arbetskraft för att i kontakt med vårdanstalterna ordna arbetstillfällen. Syftet är att redan under anstaltstiden vidtaga förberedande åtgärder för att underlätta klienternas återgång till arbetslivet. Klienternas behov av övergångshem, inackorderingshem, familjevård etc. i avvaktan på att bostad skall kunna beredas dem efter anstaltsvården har också beaktats. Det kan nämnas att kriminalvårdsstyrelsen i sina tidigare nämnda petita hemställt om en väsentlig uppräknig av anslaget för dylika ändamål. För ungdomsvårdens del har för en tid sedan av 1961 års utredning om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdsskolelever framlagts ett betänkande med förslag angående inrättande av inackorderingshem och åtgärder för arbetsanskaffning m. m. Remissbehandlingen av förslaget har helt nyligen avslutats.

Det kan enligt utskottets mening förutsättas att i det utbyggda omhändertagande av eftervårdsfallen som den ovan omnämnda, pågående eller planerade verksamheten innebär, bl. a. eventuellt befarade olägenheter av att placera vårdklientel i storstadsområden blir beaktade i de konkreta fallen. Ett fullföljande av verksamheten efter de nuvarande riktlinjerna torde således komma att verka befrämjande för motionernas syfte i denna del, och utskottet förutsätter att verksamheten erhåller tillfredsställande resurser. Utskottet finner verkningarna av sålunda vidtagna åtgärder samt prövningen av de framlagda förslagen böra avvaktas och anser sig icke heller i denna del böra tillstyrka motionärernas förslag.

De i motionerna I: 33 och II: 41 upptagna spörsmålen om miljöförändringarnas betydelse för kriminaliteten i de lägsta åldersgrupperna synes utskottet väsentligen höra hemma inom den kriminologiska forskningen. Frågorna spänner över så många, delvis vitt skilda ämnesområden, att de knappast torde vara möjliga att överblicka av en utredningskommitté. Det är således utskottets mening att åtgärder på detta område i första hand måste grundas på en effektiv, kontinuerligt bedriven forskning.

En betydelsefull uppgift för en sådan forskning är att kartlägga olika

förhållanden på förevarande område i dagens samhälle. Utskottet vill erinra om att sedan motionerna väcktes bl. a. två utredningar som synes vara av stort intresse publicerats. Utskottet åsyftar härmed undersökningarna »222 stockholmspojkar» och »Självdeklarerad brottslighet bland skolbarn i Stockholm». Den förstnämnda undersökningen innefattar djuplodande intervjuer med ett stort antal stockholmsfamiljer och tar därvid upp frågor som berör exempelvis skoldisciplin, kulturmiljö och kriminalitet. Den senare undersökningen har genom en anonym enkätundersökning bland skolbarn ingående belyst relationen mellan de förment laglydigas och de registrerade lagöverträdarnas kriminella belastning. Såvitt utskottet kunnat bedöma utgör undersökningar av denna art viktiga steg på vägen mot ett klarläggande av de i motionerna påtalade förhållandena. Undersökningarna innehåller många uppslag till fortsatt forskning. Utskottet vill understryka vikten av att sådana uppslag tillvaratages och förutsätter att så kommer att ske.

I detta sammanhang bör också erinras om det förslag om åtgärder mot ungdomsbrottsligheten som inom kort är att förvänta från utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten. Enligt vad utskottet erfarit kommer spörsmålet, hur i förslaget förordade undersökningar skall vetenskapligt bearbetas, att uppmärksammas av rådet.

Som exempel i övrigt på aktuella forskningsuppgifter inom vårt land kan nämnas en i Uppsala pågående psykologisk undersökning av ungdomsklientelet och den behandlingsforskning rörande det yngre klientelet som bedrivs vid kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet.

Utskottet vill allmänt framhålla vikten av att den kriminologiska forskningen erhåller goda resurser. Problematiken på detta område är emellertid i många väsentliga delar gemensam för många länder och har i icke obetydlig utsträckning universell karaktär. Det torde för ett land som vårt stöta på mycket stora personella och ekonomiska svårigheter att på egen hand organisera en forskning av tillräcklig bredd och intensitet för att lösa hela den mångfald svårbemästrade problem som här anmäler sig. Det är därför enligt utskottets mening mycket angeläget att möjligheterna att nå resultat genom internationellt samarbete väl tillvaratages. Organ för sådant samarbete, vari Sverige deltar, finnes bl. a. i Europarådet, som har upptagit frågan om samordning av den europeiska forskningen på området och i Nordiska rådet, som har en särskild forskningskommitté för detta ändamål.

Det synes utskottet som om motionerna I: 33 och II: 41 kan anses i väsentlig grad besvarade med vad ovan anförts, och utskottet anser sig f. n. icke böra förordna någon riksdagens framställning till Kungl. Maj:t i anledning av motionerna.

Utskottet får avslutningsvis anföra att utvecklingstendenserna inom ungdomskriminaliteten gör att denna får betraktas som ett samhällsproblem

av mycket allvarlig art. Det är därför naturligt att den tilldragit sig ett stort intresse i den livliga kriminalpolitiska debatt som sedan länge pågår. Samhället får inte förtröttnas i ansträngningarna att finna vägar ut ur denna utveckling. Utskottet finner de i motionerna framförda synpunkterna utgöra värdefulla inlägg i den pågående debatten. Utskottet anser det emellertid, mot bakgrunden av den ovan lämnade framställningen, kunna konstateras att de upptagna problemen i allmänhet är under prövning på det praktiska eller vetenskapliga planet.

Av redogörelsen torde också framgå att åtskilliga spørsmål sedan motionerna väcktes kommit i ett annat läge som bättre överensstämmer med motionärernas önskemål. Vissa praktiska åtgärder i motionernas syfte har genomförts, olika utredningsresultat är inom kort att förvänta, vilka torde ligga väl i linje med motionärernas intentioner, och undersökningar av skilda, i motionerna behandlade spørsmål har slutförts eller planerats. Ett organiserat samarbete har nyligen inletts mellan de centrala myndigheter som har att taga befattning med förhållandena på här förevarande område. Syftet är att genom samordning söka åstadkomma större effektivitet i strävandena att komma till rätta med ungdomsbrottslighetens problem. Enligt utskottets mening kan motionerna till icke oväsentliga delar anses besvarade härmed.

Utskottet får således hemställa,

att de likalydande motionerna I: 33 och II: 41 samt de likalydande motionerna I: 355 och II: 415 i den mån de icke kan anses besvarade med vad utskottet ovan anfört icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 november 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Carl Albert Anderson, Möller, Sörlin, Hellebladh, Eric Gustaf Peterson, Enarsson, Tage Johansson, fru Olsson, Axel Kristiansson och fru Hultell;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Carlsson i Huskvarna, Dickson, Svensson i Kungälv, fru Thunvall, herrar Nilsson i Bästekille, Lundmark, fröken Anderson i Lerum och fru Forsling.

Särskilt yttrande

av herr *Enarsson*, fru *Olsson*, herr *Axel Kristiansson*, fru *Hultell*, herrar *Carlsson* i Huskvarna, *Dickson*, *Nilsson* i Bästekille och fru *Forsling*.

Vi kan i detta sammanhang inte underlåta att peka på det incitament till allmän förvirring i fråga om vad som är rätt och orätt som ligger i den relativistiska syn på tillvaron som i denna tid på många håll omhuldas och hävdas.

Vi är inne i en trend mot en starkt ökad brottslighetsfrekvens vilket tyder på att det ligger något fundamentalt fel i själva den atmosfär som råder i vårt samhälle. För att vända denna trend fordras en radikal ändring i samhällsatmosfären, med en ny helhetssyn och en annan idealbildning än den som nu rätt allmänt accepteras, en idealbildning syftande till att »respekten för sanning och rätt, för människans egenvärde och därmed för rätten till odelad personlig integritet» verkligen på ett effektivt sätt åter skall komma till heders.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför:

Styrelsen har funnit skäl att nedan begränsa sitt utlåtande att gälla de områden som anknyter till arbetsmarknadsverkets uppgifter. Inledningsvis vill styrelsen dock deklarerera den självklara betydelsen av brottsförebyggande verksamhet. Styrelsen har i detta stycke den uppfattningen, att ytterligare resurser bör ställas till förfogande för åtgärder av i stort sett den art som framhålles i motionen.

I ovan angivna motion har motionärerna bl. a. tagit upp frågan om omhändertagandet av villkorligt dömda och frigivna. Motionärerna påtalar nödvändigheten av att ytterligare personer knytes till eftervården som övervakare för sociala eftervårdsfall, och föreslår i detta syfte anordnandet av en rekryteringskampanj.

Styrelsen anser i likhet med motionärerna, att övervakarnas uppgift i eftervården är ytterligt väsentlig, och instämmer med förslagsställarna att åtgärder bör vidtagas för att i möjligaste mån tillgodose befintligt behov av övervakare. Det av motionärerna framförda förslaget om en rekryteringskampanj synes styrelsen vara en ändamålsenlig åtgärd i detta syfte varför styrelsen tillstyrker detsamma.

Motionärerna har uppmärksammat de speciella svårigheter som storstaden ofta innebär för eftervårdsfall och ifrågasätter, om det inte borde vara möjligt vidtaga åtgärder, ägnade att i möjligaste mån förhindra, att sociala eftervårdsfall av olika kategorier söker sig till storstadsområdena. Man föreslår för den skull utredning i syfte att för de eftervårdsfall av olika kategorier, som särskilt söker sig till storstadsområdena, skapa ökade förutsättningar, när det gäller bostad och arbete i ur social synpunkt lämpliga miljöer.

Såvitt styrelsen erfarit, har denna problemställning berörts av en rad olika utredningar inom här aktuella vådområden, varvid framhållits, att bostad och arbete är av väsentlig betydelse för klienternas återanpassning. Styrelsen delar denna uppfattning. Möjligheten till snabb och verksam återanpassning i samhället sammanhänger i mycket stor utsträckning med klienternas möjlighet att erhålla lämpligt arbete. Känslan av att åter vara i produktionen och att där ha en nyttig arbetsuppgift och samtidigt ingå i en gemenskap på arbetsplatsen är för dessa människor ofta av avgörande betydelse.

För att bl. a. träna och anpassa ifrågavarande klienter till den öppna arbetsmarknadens krav har styrelsen i samarbete med respektive vårdområde anordnat beredskapsarbeten för nykterhetsvårdens, ungdomsvårdens och kriminalvårdens klientel. Erfarenheten av dessa beredskapsarbeten är i huvudsak mycket positiva — inte minst beträffande nykterhetsvårdens klientel.

Ytterligare ett medel har under senare tid skapats för att underlätta den enskilde klientens återgång till arbetslivet, i det att en speciell kontaktmannaorganisation mellan å ena sidan arbetsförmedlingsorganen och å andra sidan anstalterna utbyggs. Kontaktmannen har till uppgift att i samråd med anstaltsledningen och representant för eftervården inom området redan under klientens anstaltsvistelse vidtaga de förberedande åtgärder, som synes lämpliga för att underlätta klientens återgång till arbetslivet.

Den slutgiltiga arbetsplaceringen är dock ytterst beroende av, hur den enskildes bostads- och fritidsfrågor kan lösas. Styrelsen har den bestämda uppfattningen, att ytterligare resurser härför måste ställas till eftervårdens

förfogande. Behovet av övergångshem, inackorderingshem, familjevård etc. har också enstämigt framhållits i de olika utredningarna om de här aktuella vårdområdena.

I ovan åsyftade utredningar har angivits riktlinjer för de olika områdenas eftervårdsverksamhet. Dessa riktlinjer överensstämmer, såvitt kan bedömas, med motionärernas synpunkter om samråd mellan kommunala myndigheter, anstalter och ansvariga, innan eftervårdande åtgärder vidtages i det enskilda fallet. Styrelsen ansluter sig till de synpunkter, som framkommit i utredningarna, och instämmer med motionärerna om att ökad uppmärksamhet bör ägnas samrådsfrågorna. I den mån de eftervårdande organen har tillräckliga resurser för att kunna arbeta efter dessa riktlinjer och i den mån bostad och arbete kan anvisas klienter i lämpligare sociala miljöer, kan inflyttningen till storstadsområdena förväntas komma att minska. Trots detta kommer troligen en viss kategori klienter att söka sig till storstadsmiljön. Huruvida man genom särskilda åtgärder kan förhindra dem att vistas i storstadsområdena, förefaller tveksamt.

De av motionärerna aktualiserade problemställningarna har sålunda varit föremål för utredningar inom respektive vårdområde, som i fråga om arbets- och bostadsfrågans lösning legat till grund för eftervårdsverksamheten. Styrelsen vill därför ifrågasätta behovet av ytterligare utredning men vill gärna framhålla angelägenheten av, att eftervården gives erforderliga resurser.

Fångvårdsstyrelsen anför:

Fångvårdsstyrelsen har sökt få något begrepp om den utveckling som kan väntas på det avsnitt av kriminalitetsbekämpningen som faller inom styrelsens verksamhetsområde, d. v. s. de kriminalvårdande åtgärderna för dömda. I detta syfte har styrelsen låtit göra en prognos för att för tiden fram till 1980 fastställa behovet av anstaltsplatser och andra resurser i olika delar av landet och för olika slags klientel. Prognosen offentliggjordes i styrelsens under augusti 1963 avlämnade petita för budgetåret 1964/65 och visar bl. a., att fångantalet under den granskade perioden kan väntas bli fördubblat, eller från omkring 5 000 år 1963 till omkring 10 000 år 1980. Vidare visas att antalet övervakningsfall, som nu börjar närma sig 20 000, också kommer att stiga avsevärt. I denna del har dock prognosen ej kunnat föras mer än några år framåt i tiden.

Prognosen bygger på antagandet att kriminaliteten skall utvecklas på sätt som är likartat med de senaste åren. Antagandet innefattar också att statsmakternas motåtgärder inte blir mycket intensivare.

I den offentliga diskussion som följt på fångvårdsstyrelsens prognos har vissa kritiska röster höjts som — vid sidan av den allmänna reservationen att prognoser har ett »begränsat värde» — gjort gällande att styrelsen varit alltför pessimistisk i båda sina förutsättningar. Man har menat att kriminaliteten ej bör förväntas ständigt öka. Någon gång når den taket och då bör siffrorna hålla sig stilla eller kanske dala igen. Vidare har man också pekat på att samhället numera sätter in ökade ansträngningar för att begränsa kriminaliteten, särskilt bland de unga, och att *något* resultat bör väl detta avkasta.

Utan att här detaljerat ta upp en diskussion vill dock fångvårdsstyrelsen understryka

för det första att Sverige ännu inte har den höga kriminalitet som t. ex. utmärker USA och att kriminalitetsutvecklingen kan fortsätta uppåt ännu

mycket länge utan att vi för den skull vid en internationell jämförelse kommer särskilt högt. Det är med andra ord långt till »taket». Ett fördubblat fångklientel skulle i och för sig inte vara speciellt märkligt vid internationell jämförelse.

För det andra vill fångvårdsstyrelsen med skärpa hävda att de åtgärder för att begränsa kriminaliteten som samhället hittills satt in — ehuru i och för sig lovvärda — inte är av den styrka att brottsvägen kan på något mera avgörande sätt dämpas.

Men om samhället verkligen satsar ett beslutsamt intresse och verkningsfulla medel på att hejda kriminalitetsutvecklingen så skulle denna enligt fångvårdsstyrelsens bestämda uppfattning mycket väl kunna tyglas långt bättre än för närvarande. Styrelsen har emellertid tyvärr skäl att vara pessimistisk på denna punkt. Gång på gång har utredningar satts till för att föreslå förbättrade resurser mot t. ex. ungdomsbrottsligheten. Styrelsen erinrar om ungdomsvårdskommittén som tillsattes 9.6.1939 och hann med sju betänkanden innan den avslutade sitt arbete 2.6.1951. Styrelsen erinrar vidare om de förslag som den 10 november 1959 lades fram av de »parlamentariska sakkunniga» beträffande ungdomsbrottsligheten. Sistnämnda utredning hade bedrivits sedan början av 1957 och fortsätter sitt arbete såsom »utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten». En myckenhet av intresse, entusiasm och kunskap hos utredarna har bundits i dessa företag, men inte kan man påstå att något av dem avsatt resultat som kan tjäna som en vall mot den stigande brottsligheten. Statsmakternas intresse har ebbat ut i samma stund som utredningsresultaten med dess ekonomiska krav presenterats.

Kriminalvården själv har inte kunnat hjälpa till så mycket. Systemet av behandlingsåtgärder har visserligen stegvis förbättrats och står numera vid internationell jämförelse i mycket god klass, men vid nationell jämförelse med andra vårdfält är den fortfarande klart eftersatt. På det förebyggande planet kan kriminalvården för övrigt självfallet endast medverka beträffande resocialiseringen av sitt eget klientel. Där slås man av den höga återfallsbenägenheten hos vissa grupper, framför allt de anstaltsbehandlade. Fångvårdsstyrelsen är dock ur stånd att presentera tillförlitliga uppgifter, eftersom en vederhäftig statistik som anknyter till dagssituationen fortfarande saknas. Å andra sidan står dock utom all fråga att även här mycket betydande resultat skulle kunna vinnas om samhället verkligen satte in starkare resurser än för närvarande på att stödja och kontrollera frivårdsklientelet.

Det är i huvudsak på dessa två vägar som kriminalitetsbekämpningen måste söka sig fram. Verklig prevention för att hindra nyrekryteringen av brottslingar och »efterprevention» för att hindra återfall.

Motionärernas förslag anknyter till synpunkter som fångvårdsstyrelsen här fört fram och är enligt styrelsens uppfattning i och för sig beaktansvärda. Men de bör inbakas i ett preciserat program, utformat så att alla förebyggande åtgärder hakar in i varandra till ett fast system. Ett sådant brottspreventionsprogram kan, enligt styrelsens mening, ledas effektivt endast från regeringen själv. Men då måste regeringen också ha resurser att verkligen genomföra något.

Medicinalstyrelsen anför:

Medicinalstyrelsen vill understryka vikten av att lämpliga motåtgärder snarast kommer till stånd beträffande de synnerligen allvarliga samhälls-

problem, som berörs i motionen. I stort sett kan medicinalstyrelsen ansluta sig till de synpunkter, som framlagts av motionärerna men vill särskilt beröra följande frågor.

1. Motionen behandlar bl. a. frågan om övervakning av sociala eftervårdsfall och föreslår därvidlag en *rekryteringskampanj för att få fram flera frivilliga övervakare*. För sjukvårdens del är problemet i hög grad aktuellt inom mentalsjukvårdsområdet. Systemet med övervakning tillämpas där främst beträffande de från mentalsjukhusen försöksutskrivna, straffrivarklarade patienterna. Ersättningen för denna övervakning regleras genom Kungl. brev den 6 juni 1957 angående ersättning för övervakning av vissa från statens mentalsjukhus försöksutskrivna patienter (ändr. senast den 18 januari 1963). Såväl kvalitativt som framförallt kvantitativt föreligger emellertid från många håll omvitnade brister hos denna övervakningsinstitution, vilket bl. a. motiverar en rekryteringskampanj. En ökning av antalet frivilliga övervakare bör dock åtföljas av någon form av planmässigt organiserad utbildning. Likaså torde man i sammanhanget särskilt böra beakta ersättningsfrågan.

Man kan därvidlag icke bortse från betydelsen av att arvode utgår med ett belopp, som fullt ut täcker övervakarens kostnader. Trots att övervakararvodet för försöksutskrivna från mentalsjukhusen genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 januari 1963 ökats från 15 till 25 kronor per patient och månad, kan nuvarande ersättning med hänsyn till de oftast mycket svåra och tidskrävande övervakningsförhållandena knappast anses motsvara vederbörande övervakares utgifter för uppdraget, därest detta skötes på rätt sätt. Det är därför önskvärt, att en utredning kommer till stånd såväl beträffande lämpliga åtgärder för att öka rekryteringen av övervakare som i fråga om ersättningen åt desamma. Frågan om utbildning av och önskvärda kvalifikationer hos övervakare torde samtidigt böra uppmärksammas.

2. Beträffande motionens yrkande om *förbättrade åtgärder mot det ökade missbruket av narkotika* och den tilltagande illegala narkotikahandeln delar medicinalstyrelsen uppfattningen om, att bättre avvänjnings- och vårdmöjligheter än vad som för närvarande står till buds är i hög grad önskvärda, men vill samtidigt framhålla att förutsättningarna för att meddela annan specialvård än inom mentalsjukvårdens ram, d. v. s. i form av intagning å mentalsjukhus respektive — mera i undantagsfall — å psykiatrisk klinik, i nuvarande läge med hänsyn till bl. a. bristen på läkare och övrig kvalificerad vårdpersonal är tämligen små. Troligen har dock mentalsjukvården möjlighet att under vissa förutsättningar taga hand om ifrågavarande patientkategori i en väsentligt större utsträckning än vad som hittills varit fallet. Det narkomana klientelet företer vanligen en ambivalent inställning till allvarligt menade avvänjningskuror, vilkas genomförande därför i regel kräver intagning å sjukhus med icke blott kvalificerade sjukvårdsresurser utan även retentionsrätt. Sinnessjuklagens nuvarande utformning beträffande betingelserna för en tvångsmässig intagning på mentalsjukhus är emellertid endast i undantagsfall, t. ex. vid suicidal desperationsbenägenhet, tillämplig på denna typ av patienter. En lagändring måste därför komma till stånd, som möjliggör, att en tvångsmässig intagning å mentalsjukhus kan äga rum även för avgiftning och behandling av i psykiatriskt hänseende sådana okomplicerade toxicomanier, vilka icke är att rubricera som i lagens mening sinnessjuka. Denna fråga synes lämpligen böra hänskjutas till sinnessjuklagstiftningskommitténs prövning. Det kanske viktigaste problemet utgör dock uppsparandet och omhändertagandet av narkomanerna.

ett problem, vars lösning kräver medverkan av först och främst alla i öppen vård verksamma läkare men även andra personer t. ex. inom socialvård och polisväsen, som i sin yrkesverksamhet konfronteras med detta speciella klientel.

Medicinalstyrelsen ifrågasätter slutligen, om det icke skulle vara befogat med en särskilt till ungdomen riktad upplysningskampanj rörande de skadliga verkningar, som är förbundna med missbruk av narkotika och andra vanebildande farmaka.

Skolöverstyrelsen anför:

Överstyrelsen uppehåller sig endast vid de två första punkterna i motionen enär det från överstyrelsens synpunkt inte befunnits befogat att beröra de övriga.

I motionens första avsnitt om *K o n t a k t h e m — s k o l a — p o l i s* anges exempel på skolöverstyrelsens anvisningar om samarbete mellan skola, barnavårdsnämnd och polis. Utöver detta kan nämnas att grundskolans kursplan i samhällskunskap för årskurs nio anger att »rättsordningen och rättsproblemen (kan) tas upp med anknytning till en diskussion om trafikförordningar eller ungdomsbrottslighet. Ett samarbete med den lokala polismakten är härvid att rekommendera.»

I läroplanen för grundskolan har överstyrelsen i de allmänna anvisningarna för skolans verksamhet även erinrat om skolans uppgift i brottsförebyggande syfte. Det heter bl. a. att skolan måste samverka med vissa samhällsinstitutioner på orten, t. ex. barnavårdsnämnden och polisen. »Det åligger de elevvårdande organen inom skolan att uppehålla denna kontakt och rektor bör övervaka att så sker. Den kan inte vara enbart institutionell utan måste också vara personlig.»

Vid allt fler skolor innebär anställandet av skolkurator en möjlighet för skolan att intensifiera samarbetet med samhällets barnavårdande organ, polisen och ungdomsorganisationerna såväl i brottsförebyggande syfte som i fråga om elever som blivit föremål för barnavårdsnämndens eller polisens ingripande. I den normalinstruktion för skolkuratorer som f. n. är under utarbetande inom överstyrelsen kommer denna uppgift för skolkurator att starkt betonas.

I fråga om butiksstölderna, vilka speciellt observerats i motionen, kan nämnas att överstyrelsen haft kontakt med den arbetsgrupp — bestående av representanter för Sveriges köpmannaförbund, konsumentkooperationen, Turitz & Co (Epa) samt Åhlén & Holm (Tempo) — som i samband med en konferens den 30 oktober 1962 med berörda parter, tillsattes för att bearbeta problemet. Överstyrelsen har i samband härmed i ett cirkulär till skolstyrelser, skolchefer och rektorer den 16 december 1963 erinrat om skolans möjligheter att »aktivt medverka i det brottsförebyggande arbetet framförallt genom att ge eleverna information beträffande olika aspekter på butiksstölderna. I det aktuella läget är det också av betydelse att eleverna erhåller upplysning om samhällets syn på vilka åtgärder som bör vidtagas när en butikstjuv ertappas.» I cirkuläret påpekas också att arbetsgruppen mot butiksstölder till lärarnas hjälp utarbetat en promemoria angående undervisning om stölder i butiker och varuhus samt ett lektionsutkast i ämnet.

Överstyrelsen anser att vad här ovan anförts om samarbetsformer mellan skola och polis liksom om övriga anvisningar för undervisningen om lagar,

brott och brottspåföljder innebär att de åtgärder motionärerna åsyftar redan i stor utsträckning vidtagits. Överstyrelsen förutsätter att verksamheten och samarbetet kommer att fortsätta och intensifieras enligt anvisade och prövade riktlinjer och finner det sålunda tveksamt om ytterligare samordnande åtgärder är påkallade. Det i motionen nämnda samarbetsorganet på länsplanet finner överstyrelsen icke skäl tillstyrka.

Motionens andra avsnitt berör ungdomsorganisationernas insats. Värdet av den ungdomsverksamhet som bedrivs av skilda ungdomsorganisationer kan starkt understrykas. Överstyrelsen vill även framhålla att ungdomsorganisationerna dokumenterat sina möjligheter att medverka i ungdomens fostran. Det är därför angeläget att det statliga och kommunala stödet till dessa fortsätter och att eventuellt nya vägar prövas för att komma tillrätta med de svårigheter organisationerna brottas med. Därvid bör speciellt ledarbristen observeras. Vidare skulle den verksamhet som bedrivs med utnyttjande av olika skollokaler på vissa håll kunna utökas om organisationernas kostnader för t. ex. lokalhyra och städning kunde nedbringas.

I fråga om ungdomsorganisationernas medverkan för att ta hand om »ungdom på glid» kan hänvisas till den utredning om »Ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen» som i november 1962 lades fram av en arbetsgrupp inom Statens ungdomsråd. I verksamhet av den typ som där redovisas är dock ledarfrågan vanskligare att lösa än i annan ungdomsverksamhet. En viktig förutsättning är att ledaren har eller beredes tillfälle att skaffa sig utbildning, som gör honom lämpad att ta hand om detta klientel. För att främja rekryteringen av sådana ledare vore det önskvärt att medel ställdes till förfogande för de organisationer som vill pröva speciella åtgärder för berörda ungdomsgrupper. Medlen skulle kunna disponeras till ledararvoden eller för att möjliggöra speciell utbildning av ledare, som anses lämpade att ta hand om ungdom med tendenser till missanpassning.

Beträffande motionärernas hemställan om undersökning av möjligheterna att i större utsträckning engagera ungdomsorganisationerna i det brottsförebyggande arbetet vill överstyrelsen hänvisa till ovannämnda utredning. Det av motionärerna antydda behovet av ett nytt centralt organ anser överstyrelsen ej föreligga.

Socialstyrelsen anför:

A. Erfarenheten visar att den grövre ungdomsasocialiteten nästan undantagslöst bottnar i missförhållanden i hemmet kombinerat med skolsvårigheter och bristande kamratkontakter. Ofta söker sig sådana utanförstående till varandra varvid en gängbildning med avvikande uppförandenormer lätt uppstår. Den som kommit att stå utanför en normal hem- och kamratmiljö och som icke heller har någon samhällsanknytning genom fritidsintressen kommer också som regel att stå utanför de allmänna moraliska normerna. Undervisning om etik och moral liksom om lagar och brottspåföljder ger i dessa fall föga resultat. Man torde alltså icke på denna väg kunna i nämnvärd utsträckning påverka antalet fall av allvarlig missanpassning. I dessa fall gäller del i stället för skolan och barnavårdsnämnden att energiskt pröva olika vägar som kan för vederbörande skapa en intresse- och känslöförankring i samhället.

Det anförda har närmast avseende på en relativt fåtalig grupp ungdomar.

För det stora flertalet kan däremot en på rätt sätt bedriven undervisning om lagar, brott och brottspåföljder vara av avsevärd betydelse. Socialstyrelsen har i olika sammanhang understrukit detta och bl. a. i R o A nr 146 förordat medverkan av barnavårdsnämnderna i skolundervisningen. Såsom framgår av den på sidorna 7, 8 och 9 i motionen lämnade redovisningen har skolmyndigheterna ägnat ingående intresse åt denna fråga. Socialstyrelsen finner det knappast vara påkallat med ytterligare samordning av denna undervisning.

Vad särskilt butikssnatterierna angår synes det däremot önskvärt att skolstyrelser, polis och barnavårdsnämnder söker kontakt med representanter för den lokala handeln i syfte att söka få fram praktiska åtgärder som minskar frestelsen till impulsbrott. Härvidlag kan det måhända vara befogat med samordnande åtgärder såväl på lokalplanet som på länsplanet.

Det kan i detta sammanhang slutligen anmärkas att polisberedningen i november 1963 erhållit i uppdrag att tillsammans med socialstyrelsen framlägga förslag rörande samarbete mellan barnavårdsnämnder och polis.

B. Det framgår av vad styrelsen anfört under A ovan att styrelsen anser att ungdomsorganisationerna redan genom sin existens utgör en betydelsefull faktor i det brottsförebyggande arbetet. I föreningarna finner ofta ensamma ungdomar en kamratkrets som hjälper honom till en fastare anknytning till samhällets normer. Frågan om icke de ungdomsvårdande myndigheterna borde i större utsträckning engagera ungdomsorganisationerna i det brottsförebyggande arbetet har av socialstyrelsen ingående behandlats i remissyttrande den 12/2 1963 över en redogörelse från statens ungdomsråds arbetsgrupp för behandling av frågor rörande ungdomsorganisationerna och den missanpassade ungdomen. Styrelsen anförde där bl. a. följande.

Bland de förebyggande åtgärder, som barnavårdslagen anvisar i 26 § barnavårdslagen, nämnes bl. a. rådgivande och stödjande hjälpåtgärder. Som exempel på sådan hjälpåtgärd nämnes i lagens förarbeten fritidssysselsättning och föreningsanslutning. Därav följer att barnavårdsnämnderna har en direkt anledning att söka kontakt med ungdomsföreningarna på orten.

Samarbete kan även vara motiverat av att den allmänt förebyggande barna- och ungdomsvården numera är en obligatorisk uppgift för kommunerna. En viktig sektor inom detta arbetsområde är att förbättra barnens och de ungas fritidsförhållanden, exempelvis genom att inrätta och driva ungdomsgårdar och ungdomskaféer samt att anordna studie- och hobbyverksamhet. Den kommunala ungdomsverksamheten anknyter sålunda ofta till de verksamhetsformer, som bedrivs av föreningslivet. Åtskilliga kommuner visar också sin uppskattning av ungdomsföreningarnas verksamhet och stöder genom anslag studie- och fritidsverksamheten. Ibland kompletteras anslagen av kommunal service. Av anförda och liknande skäl synes de föreslagna lokala informationskonferenserna bli av stort värde för berörda parter.

I många kommuner har ungdomsföreningarna bildat ett gemensamt organ, ofta kallat ungdomsråd. Icke sällan är kommunen, exempelvis genom barnavårdsnämnden, representerad i rådet. Under sådana förhållanden föreligger ett forum för samarbete. Styrelsen har tidigare vid olika tillfällen rekommenderat samverkan inom den kommunala socialvården, bland annat mellan socialvårdsorganen och polisen samt mellan barnavårdsnämnder och skolmyndigheter. Det kan därför förmodas, att samarbetsorgan inrättats

i åtskilliga kommuner. Även om samarbetet lokalt kan utsträckas att omfatta även ungdomsföreningarna, vill styrelsen erinra om att de socialvårdande organen i sin verksamhet är bundna av sin tystnadsplikt, vilket kan begränsa samarbetet i det enskilda fallet.

Det är angeläget att skapa ett ökat intresse för övervakningsuppdrag inom organisationerna. Institutet övervakning ingår som ett viktigt led i de individuellt förebyggande åtgärder, som barnvårdslagen anvisar. Många nämnder anlitar frivilliga krafter för övervakningsuppdrag. Nämnderna måste ha riklig tillgång på övervakare för att övervakningsinstitutet skall få den effektivitet som är önskvärd.

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående finner socialstyrelsen det icke vara påkallat att nu företaga ytterligare undersökningar i frågan.

I detta sammanhang bör beaktas Kungl. Maj:ts direktiv enligt Kungl. brev den 18 november 1963 till 1962 års ungdomsutredning rörande stöd åt ungdomens egna organisationer. Vidare skall enligt Kungl. Maj:ts direktiv frågan om ungdomsorganisationerna och brottsligheten även beaktas av 1961 års utredning rörande vård utom skola etc. Slutligen kan anmärkas att Kungl. Maj:t den 27 juli 1961 uppdragit åt statens ungdomsråd att vara samordnande och rådgivande organ för den upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor som syftar till att främja ungdomens anpassning i samhället. Några ytterligare åtgärder synes därför för närvarande knappast påkallade i denna fråga.

C. Ur de synpunkter socialstyrelsen kan beakta synes förslaget om en officiell legitimationshandling vara värt att överväga.

D. och F. 1961 års utredning om effektivare åtgärder för vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever kommer enligt vad socialstyrelsen erfarit att under våren avge delbetänkande rörande bl. a. inackorderingshem inom eftervården. Härvid kommer också att beaktas frågor rörande arbetsanskaffning. Övervakningsfrågan upptages i utredningens nästkommande betänkande som beräknas kunna avges under innevarande år. Det synes lämpligt att avvakta resultatet av denna utredning innan frågan om övervakning och arbetsanskaffning inom andra vårdområden upptages till prövning.

E. Utredningen hemställer om förslag till bättre avvänjnings- och vårdåtgärder för narkotikamissbrukare. I detta sammanhang kan anmärkas att socialstyrelsen enligt uppdrag den 30 oktober 1963 avgivit förslag om anordnande vid en ungdomsvårdsskola för flickor och två för pojkar av specialbehandling för unga alkoholister, thinnersniffare och narkomaner. Motionärernas förslag om bättre vårdmöjligheter i övrigt för narkotikamissbrukare synes såvitt socialstyrelsen kan bedöma värt att taga under övervägande.

Motionärerna har under denna punkt även uttalat att en förstärkning av kriminalpolisen är erforderlig för kampen mot smugglare och langare samt förordat en utredning härom. Socialstyrelsen biträder detta förslag. I inledningen till motionen har man påtalat den låga uppklaringsprocenten av brott överhuvudtaget och därvid framhållit att i Stockholm endast ett brott på tio klaras upp. Med hänsyn härtill vill det synas som om den säkraste vägen att stävja brottsligheten — såväl ungdomsbrottsligheten som annan — skulle vara en omedelbar och kraftig förstärkning av krimi-

nalpolisen. Även denna fråga bör därför enligt styrelsens mening beaktas av den föreslagna utredningen.

Statspolisintendenten anför:

Av tillgängligt statistiskt material framgår att brottsligheten ökat kraftigt under senare år. Detta förhållande är självfallet ägnat att inge betänkligheter. Något som särskilt oroar är att brottsligheten synes tilltaga inom de yngre åldersgrupperna. Det berörda förhållandet torde delvis vara en följd av den komplicerade samhällsomdaning som för närvarande pågår. Man torde därför svårligen kunna åstadkomma någon radikal förändring i utvecklingen utan att tillgripa mycket långt gående åtgärder. Det är emellertid uppenbart att ökad brottslighet bör mötas med skärpt bevakning och andra motåtgärder så långt detta är möjligt. En förutsättning härför är att polisväsendet erhåller tillräckliga personella och materiella resurser för att kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Motionärerna har omnämnt ett antal mycket genomgripande reformer såvitt avser polisväsendet, kriminalvården etc. Innan erfarenhet vunnits av dessa reformer torde deras värde i brottsförebyggande syfte icke kunna uppskattas. Detta får givetvis icke utgöra hinder för att nya möjligheter som bedömas lämpliga blir föremål för allvarliga överväganden.

Vad härefter beträffar de olika synpunkter som redovisats i motionen må anföras följande:

A. Kontakt hem—skola—polis

Statspolisen har under en följd av år medverkat vid trafikundervisning i olika skolor. Erfarenheterna från denna verksamhet är mycket goda. Vid sidan av den egentliga trafikundervisningen får ungdomar i samband därmed ofta sin första kontakt med polisen. Det är därför av stor vikt att undervisningen planlägges och genomföres på sådant sätt att eleverna samtidigt bibringas en positiv inställning till kontakten med polisen. Statspolisintendenten har intet att erinra emot vidgat deltagande i skolundervisningen på det sätt som anförts i motionen och som på vissa platser i begränsad omfattning redan genomförts. Det torde kunna förväntas att riktlinjer för en sådan verksamhet kommer att utarbetas inom rikspolisstyrelsen. Sedan polisväsendet omorganiserats den 1 januari 1965 torde vidare förutsättningarna för ökad verksamhet på detta område ha förbättrats.

B. Ungdomsorganisationernas insats

Statspolisintendenten har icke något att tillägga i denna del av förslaget.

C. Check- och postbedrägeriernas ökning

Det är riktigt såsom motionärerna anförts att viss brottslighet och då till exempel förfalskningsbrotten även tilltagit i svårighetsgrad. Vissa förfalskningar kan upptäckas redan vid direkt betraktande medan andra kan avslöjas först efter ingående kriminalteknisk undersökning. Det förslag som motionärerna väckt angående »plastinbakat identitetskort» synes dock vara behäftat med vissa svagheter. En plastinbakad handling är visserligen mycket svårförfalskad men å andra sidan kan det vara svårare att upptäcka att en handling som behandlats på sådant sätt verkligen är förfalskad. Denna fråga har varit föremål för bedömande i annat sammanhang. Här

må hänvisas till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse till polis- och körkortmyndigheterna bl. a. anfört: »På senare tid har vissa firmor börjat göra reklam för s. k. inplastning (laminering) av körkort. Förfarandet innebär, att man avlägsnar klotpärmen från textpapperet i körkortet, viker papperet med texten utåt och bakar in papperet under tryck och värme i en plastmassa. Ett på detta sätt laminerat körkort är mycket väl skyddat och oåtkomligt för ändringar. Från polishåll har starka betänkligheter mot förfarandet framförts. Genom fotostatkopiering är det numera enkelt att framställa kopia av ett körkort, som är så lik originalet att det kan vara svårt — särskilt vid mindre goda belysningsförhållanden — att avgöra om företett körkort är original eller kopia. Om kortet är laminerat, blir detta nästan omöjligt att konstatera utan noggrann granskning. — — —

V. o. V. har gjort vederbörande firmor uppmärksamma på att förfarandet ej kan anses vara tillåtet. Dessa har i skrivelse till V. o. V. meddelat, att laminering av körkort och trafik kort numera upphört och att de ej vidare komma att åtaga sig sådan laminering. — — —

Statspolisintendenten delar dock motionärernas uppfattning att det vore av värde med en allmän legitimationshandling av tillfredsställande slag.

D. Omhändertagande av villkorligt dömda och frigivna samt

E. Narkotika och langning

De av motionärerna berörda frågorna utgör väsentliga frågor i dagens samhälle. Dessa synas dock i första hand vara av socialpolitisk natur. Det vore ur många synpunkter önskvärt om större personalinsatser kunde göras från polisens sida. Sådana önskemål föreligger dock även på flera områden.

F. Motverkande av asocial invasion till huvudstaden

Den inledningsvis omnämnda befolkningsomflyttningen torde vid sidan om ökad kriminalitet även inverka stimulerande på andra asociala beteenden. Mot bakgrund härav vore det i och för sig önskvärt med skärpta regler i enlighet med motionärernas förslag. Det torde nämligen vara uppenbart att nuvarande förutsättningar är otillräckliga om inflyttning av asociala personer skall försöka hindras. Ur rättssäkerhetssynpunkt torde emellertid regler till förhindrande av inflyttning till vissa områden vara ägnade att inge betänkligheter.